

Istungidokument

B9-0108/2024

5.2.2024

RESOLUTSIOONI ETTEPANEK

nõukogu ja komisjoni avalduste alusel

vastavalt kodukorra artikli 132 lõikele 2

valimistejärgse olukorra kohta Serbias
(2024/2521(RSP))

Pedro Marques, Andreas Schieder, Tonino Picula, Thijs Reuten
fraktsiooni S&D nimel

**Euroopa Parlamendi resolutsioon valimistejärgse olukorra kohta Serbias
(2024/2521(RSP))**

Euroopa Parlament,

- võttes arvesse oma varasemaid resolutsioone Serbia kohta, eelkõige 10. mai 2023. aasta resolutsiooni komisjoni Serbiat käsitleva 2022. aasta aruande kohta¹,
- võttes arvesse ELi varasemaid seisukohti Serbia kohta, eelkõige liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja Josep Borrelli ning naabruspoliitika ja laienemise voliniku Oliver Várhelyi 19. detsembri 2023. aasta ühisavaldust parlamendivalimiste kohta,
- võttes arvesse Serbia poolt 19. detsembril 2009. aastal esitatud ELi liikmeks saamise avaldust,
- võttes arvesse komisjoni 12. oktoobri 2011. aasta arvamust Serbia ELi liikmeks saamise avalduse kohta (COM(2011)0668), Euroopa Ülemkogu 1. märtsi 2012. aasta otsust anda Serbiale kandidaatriigi staatus ning Euroopa Ülemkogu 27.–28. juuni 2013. aasta otsust alustada Serbiaga läbirääkimisi ELiga ühinemiseks,
- võttes arvesse Serbias 17. detsembril 2023. aastal toimunud ennetähtaegsetel parlamendivalimistel käinud OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODIHR) rahvusvahelise valimisvaatlusmissiooni 18. detsembri 2023. aasta avaldust esialgsete järelduste kohta,
- võttes arvesse Veneetsia komisjoni ja ODIHRi 20. detsembri 2022. aasta ühisarvamuses Serbia demokraatlike institutsioonide toimimist reguleeriva põhiseadusliku ja õigusraamistiku kohta – valimisseadus ja valimiste korraldamine,
- võttes arvesse Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee juhatuse ajutise komisjoni 17. jaanuari 2024. aasta valimisvaatlusaruannet Serbia ennetähtaegsete parlamendivalimiste vaatluse kohta (17. detsember 2023),
- võttes arvesse Euroopa Parlamendi kaasvahendusel Serbias toimuva parlamentaarse dialoogi protsessi tulemusi,
- võttes arvesse kodukorra artikli 132 lõiget 2,
- A. arvestades, et 1. novembril 2023 kuritarvitas Serbia president opositsiooni nõudmist korraldada ennetähtaegsed valimised selleks, et parlament laiali saata; arvestades, et ta kavandas ennetähtaegsed parlamendivalimised 17. detsembriks 2023;
- B. arvestades, et alates 2012. aastast on kõik Serbia parlamendivalimised peale ühe olnud ennetähtaegsed valimised; arvestades, et detsembris toimunud valimised olid

¹ ELT C, C/2023/1065, 15.12.2023, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2023/1065/oj>.

kolmandad parlamendivalimised vähem kui nelja aasta jooksul;

- C. arvestades, et pärast 65 linnapea, sealhulgas Belgradi linnapea äkilist ja samaaegset tagasiastumist valitsevast erakonnast ning Vojvodina autonoomse piirkonna assamblee otsust end laiali saata, korraldati samal päeval, 17. detsembril 2023 kolmandikus Serbia ringkondades ennetähtaegsed kohalikud valimised ning autonoomse piirkonna valimised; arvestades, et Serbia opositsiooni sõnul kasutati ennetähtaegseid kohalikke valimisi vahendina praeguse valitsuse võimu tugevdamiseks ja kohalike kogukondade valimisõiguse kuritarvitamiseks;
- D. arvestades, et valimised toimusid olukorras, millele oli omane suurenenud sotsiaalne polariseerumine ja vastandlike poliitiliste tegevuskavade tihe konkurents; arvestades, et neid iseloomustas seninägematult negatiivne kampaania ja hirmu õhutamine ning rünnakud opositsiooni ja ajakirjanike vastu;
- E. arvestades, et valimiste eel jäid lahendamata mitmed mured väljendusvabaduse austamise ning kodanikuõiguste aktivistide, LGBTI+inimeste, teiste inimõiguste kaitsjate ja ajakirjanike hirmutamise ja ahistamise pärast;
- F. arvestades, et kokkuvõttes loidu kampaaniat iseloomustas veelgi äärmuslikum polariseerumine, agressiivne retoorika, isiklik diskrediteerimine, solvamine ja vaenu õhutav keelekasutus; arvestades, et surve avaliku sektori töötajatele, avaliku sektori vahendite väärkasutamine ja valijate meelitamise skeemid tekitasid muret selle pärast, kas valijad saavad teha oma valiku ilma põhjendamatu surveta; arvestades, et lisaks mõningatele probleemidele, millega seisis opositsioon silmitsi avalikele kohtadele juurdepääsul, tõid niisugused tavad kaasa ebavõrdsed tingimused ning hägustasid riigi ja valitseva partei vahelist piiri, mis on vastuolus rahvusvaheliste standarditega;
- G. arvestades, et kampaanias domineeris ametisolev president Aleksandar Vučić, kes vaatamata sellele, et ta ei olnud nendel valimistel kandidaat, võttis endale kampaaniategevuses keskse rolli, osaledes väga aktiivselt Serbia Progressiivse Partei (SNS) üritustel ja kampaaniaesinemistel televisioonis ning astudes üles reklaamplakatitel, mis andis tema erakonnale põhjendamatu eelise; arvestades, et paljud opositsiooni esindajad väljendasid muret selle pärast, et Serbia Progressiivse Partei juhitud koalitsiooni („Aleksandar Vučić – Serbia ei tohi peatuda“) nimekiri nimetati Vučići järgi, kes koos oma nime ja kuvandi kasutamisega kampaanias läks vastuollu põhiseadusliku põhimõttega, mille kohaselt peaks president „kehastama Serbia Vabariigi riiklikku ühtsust“;
- H. arvestades, et valimised viidi üldiselt ellu sujuvalt, kuid valimispäeva iseloomustasid arvukad menetluslikud puudused, sealhulgas hääletamise ja häälte lugemise ajal kaitsemeetmete ebajärjekindel kohaldamine, sagedased ülerahvastatuse juhtumid, hääletuse salajasuse rikkumised, palju rühmahääletamise juhtumeid ja üksikud füüsilised rünnakud;
- I. arvestades, et peamised kahtlused valimispäeval reeglite rikkumise suhtes puudutavad eelkõige Belgradit, kus ametivõimud registreerisid nn libavalijaid teistest Serbia ringkondadest, kus tol päeval valimisi ei korraldatud, ning naaberriikidest, eelkõige Bosniast ja Hertsegoviinast, korterites, kus nad ei elanud; arvestades, et on palju kahtlusi selle kohta, et valitsev erakond korraldas välismaal elavate valijate bussiga

toimetamise Belgradi, et nad annaksid kohalikel valimistel oma hääle; arvestades, et isegi Bosnia ja Hertsegoviina valitsusametnikud ja poliitikud hääletasid Belgradi kohalikel valimistel avalikult; arvestades, et Serbia valitsus on kaitsnud seda õiguspärase tavana;

- J. arvestades, et muud sisulised kahtlused reeglite rikkumise suhtes hõlmavad hääle ostmist, meedia kallutatust, survet avaliku sektori töötajatele, avaliku sektori vahendite väärkasutamist, hirmutamist ja hääletusedelite mitmekordset täitmist;
 - K. arvestades, et rahvusvaheline valimisvaatlusmissioon jõudis järeldusele, et kuigi Serbia ennetähtaegsed parlamendivalimised andsid valijatele võimaluse valida poliitiliste alternatiivide vahel ning üldiselt austati sõna- ja kogunemisvabadust, varjutasid valimisi üksikud vägivallajuhtumid, menetlusnormide rikkumised ja sagedased kahtlused, et korraldati valijate bussiga toimetamine Serbiasse, et toetada valitsevat erakonda kohalikel valimistel;
 - L. arvestades, et Serbia ametivõimud on seni keeldunud reeglite rikkumist käsitlevaid väiteid uurimast ning püüdnud selle asemel diskrediteerida ja hirmutada valimisvaatlejaid, kes avaldasid reeglite rikkumiste kohta aruandeid;
 - M. arvestades, et opositsioon vaidlustas valimiste, eelkõige Belgradi kohalike valimiste tulemused, mis tõi kaasa Serbia vägivallavastase koalitsiooni ja kodanikuühenduse ProGlas algatatud ulatuslikud meeleavaldused; arvestades, et üks Serbia vägivallavastase koalitsiooni juht Marinika Tepić korraldas 13-päevase näljastreigi, millega hiljem ühinesid teised opositsiooniliikmed;
 - N. arvestades, et 24. detsembril 2023 toimunud meeleavaldus muutus vägivaldseks, kui meeleavaldajad tungisid Belgradi linnavolikogu hoonesse, misjärel politsei vahistas 38 inimest, sealhulgas üliõpilased, keda süüdistati põhiseadusliku korra rikkumises; arvestades, et mitu rahumeelset meeleavaldajat väitis, et meeleavaldustele olid sisse imbnud maskidega huligaanid; arvestades, et rahumeelsed meeleavaldajad mõistsid hukka ka politsei ebaproportsionaalse vägivalda kasutamise; arvestades, et peaminister Ana Brnabić tänas avalikult Venemaa julgeolekuteenistusi meeleavalduste kohta esitatud teabe eest;
 - O. arvestades, et selles väga polariseerunud poliitilises õhkkonnas ei saa sõltumatud ajakirjanikud piisavat juurdepääsu teabele ja neid ründavad sageli valitseva erakonna liikmed; arvestades, et Venemaa desinformatsiooni ja narratiivide levitamine on Serbias sügav ja püsiv probleem, eelkõige valimiskampaaniate ajal;
1. taunib asjaolu, et 17. detsembril 2023 toimunud Serbia parlamendi- ja kohalikel valimistel ei täidetud rahvusvahelisi standardeid ning Serbia kaldus kõrvale oma kohustusest korraldada vabad ja õiglasel valimised, kuna ametisolevad ametnikud kuritarvitasid pidevalt ja süstemaatiliselt institutsioone ebaõiglase ja põhjendamatu eelise saamiseks;
 2. võtab tõsise murega teadmiseks rahvusvaheliste ja kohalike vaatlejate kogutud ulatuslikud tõendid reeglite rikkumiste kohta, mis näitavad ebaseaduslikku tegevust enne valimispäeva ja selle ajal, muutes seega valimistulemusi; märgib, et see mõjutas märkimisväärselt eelkõige Belgradi linnavolikogu valimiste tulemusi ja kahjustas

tõsiselt parlamendivalimiste õiguspärasust;

3. peab kahetsusväärseks, et institutsiooniliselt ei ole reageeritud sellistele tõsistele süüdistustele, mille kohaselt on võimul olevad isikud seotud valimistega manipuleerimise ja valimiste kuritarvitamisega, mis soodustab karistamatuse õhkkonda ja tagab nende kuritegude jätkumise; rõhutab, et kui sellisel taval lubatakse jätkuda ilma igasuguste tagajärgedeta, õõnestab see jätkuvalt usaldust Serbia valimisprotsessi ja institutsioonide vastu, kahjustades pöördumatult demokraatlikku korda ja edasist Euroopa integratsiooni;
4. mõistab hukka selle, et valimiste ajal toimepandud kuritegude eest ei ole süüdi mõistetud ega karistusi määratud, ja märgib, et need hõlmavad tõsiseid süüdistusi, mis puudutavad valijate registri ja hääleõigustega ebaseaduslikku manipuleerimist, kodanike ja kandidaatide surveutamist ja hirmutamist, korruptsiooni, kodanike allkirjade võltsimist, klientelismi, kodanike andmete ebaseadusliku kuritarvitamise juhtumeid, riigiameti kuritarvitamist ning tulemuslike mehhanismide puudumist, et vältida valimistel ebaõiglast institutsioonilist eelist;
5. nõuab tungivalt, et Serbia ametivõimud uuriks valimiste ajal toimepandud kuritegude eest vastutavaid isikuid, esitaksid neile süüdistusi ja tooksid nad kohtu ette;
6. mõistab hukka valitsusametnike, eelkõige peaminister Brnabići ja president Vučići rünnakud valimisvaatlejate, sealhulgas Euroopa Parlamendi liikmete vastu; on sügavalt mures katsete pärast vaatlejaid diskrediteerida ja hirmutada; nõuab tungivalt, et Serbia ametivõimud võtaksid kõik vajalikud meetmed, et vältida edasisi valimisvaatlejate vastaseid desinformatsioonikampaaniaid ning luua tingimused, mis võimaldavad riiklikel ja rahvusvahelistel valimisvaatlejalatel tulemuslikult oma tööd teha, ning kaitseksid neid igasuguse vägivalda, ähvarduste, kättemaksu, vaenuliku diskrimineerimise, surve või mis tahes muu meelevaldse tegevuse eest, mis tuleneb nende õiguste ja vabaduste õiguspärasest kasutamisest;
7. rõhutab vajadust valimistega seotud rikkumiste sõltumatu rahvusvahelise uurimise järele, mida toetab EL; nõuab tungivalt, et komisjon viiks ellu algatuse lähetada Serbiasse ekspertide missioon, kuhu võivad kuuluda ODIHRi, Veneetsia komisjoni ja Euroopa Nõukogu eksperdid, et hinnata hiljutiste valimiste ja valimisjärgse arenguga seotud olukorda, püüdes hõlbustada eeltingimusi vajaliku ühiskondliku dialoogi loomiseks, et üritada taastada üldsuse usaldus institutsioonide vastu; nõuab tungivalt, et komisjon annaks Euroopa Parlamendile oma järelduste kohta aru;
8. nõuab tungivalt, et Serbia ametivõimud taastaksid valijate usalduse kogu protsessi vastu, kehtestaksid täiesti läbipaistvad valimismenetlused ja tagaksid ametivõimude vastutuse, olenemata sellest, kas nad viivad valimisi ellu või sekkuvad neisse;
9. kutsub Serbia ametivõime üles tegema täielikku ja sisulist koostööd ODIHRi, ELi ja Euroopa Nõukoguga ning hõlbustama kaasavat protsessi valimistega seotud õiguste ja vabaduste, institutsioonide ja protsesside toetamiseks, milles osalevad riigisisised valimisvaatlejad ja erakonnad;
10. julgustab Serbia ametivõime näitama üles tugevat ja tõelist poliitilist tahet tegeleda valimisprotsessi probleemsete põhiaspektidega ning asjakohaselt rakendada kehtivaid

õigusakte ning Veneetsia komisjoni ja ODIHRi 2022. aasta detsembri ühisarvamuses (valimisi reguleeriva õigusraamistiku edasise parandamise kohta) esitatud soovitusi, tehes koostöös kodanikuühiskonna ekspertide organisatsioonidega ja aegsasti enne järgmisi valimisi eelkõige järgmist: auditeerides täielikult ühtset valijate registrit, tagades konkureerivate kandidaatide juurdepääsu meediale, suurendades kampaania rahastamise läbipaistvust ja sellealast aruandekohustust ning rakendades valijatele avalduva surve ja haldusressursside väärkasutamise vastaseid meetmeid, et vältida uusi rikkumisi ja pettusi ning tagada riigi demokraatlik toimimine;

11. kutsub Serbia ametivõime üles tegema riigi valimisseadustesse sisulisi ja usaldusväärseid muudatusi, et takistada välismaal elavate valijate organiseeritud kohaletõimetamist;
12. mõistab hukka meedia mitmekesisuse puudumise valimiskampaania ajal ning laialt levinud ebaeetilised ja kallutatud meediakajastused võimulolijate kasuks; mõistab hukka Serbia presidendi massilised ülesastumised avalikkuse ees enne kampaaniat ja selle ajal, kuna sellega kadusid presidendi, riigi ja võimul oleva erakonna vahelised piirid;
13. peab äärmiselt kahetsusväärseks, et elektroonilist meediat reguleeriv asutus eiras seadusest tulenevat kohustust kontrollida meediakampaaniat, anda aru oma järeldustest ja karistada neid meediaväljaandeid, kes rikkusid seadust või ajakirjandusstandardeid või levitasid vaenukõnet;
14. ergutab Serbia ametivõime tagama, et riigi sõltumatutel ja järelevalveasutustel, eelkõige elektroonilist meediat reguleerival asutusel ja korrupsiooni ennetamise ametil, oleks õiglaste valimiste tingimuste loomisel ennetav roll;
15. märgib, et kõik peale ühe Serbia parlamendi koosseisudest on saadetud viimase 12 aasta jooksul ennetähtaegselt laiali ning et tarbetute erakorraliste valimiste jätkumine õhustab poliitilist stabiilsust; rõhutab, et pidevad ennetähtaegsed valimised, pidev kampaaniarežiim ja pikad viivitused valitsuste moodustamisel ei aita kaasa riigi tõhusale demokraatlikule valitsemisele, vaid nõrgestavad parlamenti ja toovad kaasa parlamentaarse seadusandliku järelevalve ja legitiimsuse puudumise;
16. on mures hinnangute pärast, mille kohaselt kohtlesid politsei ja kohtuvõim mõnda 24. detsembri 2023. aasta meelevaldusel osalejat ebaproportsionaalselt karmilt; mõistab hukka politsei ülemäärase jõu kasutamise meelevalduste ajal; nõuab tungivalt, et ELi delegatsioon Serbias jätkaks meelevaldustega seotud pooleliolevate kohtuasjade jälgimist;
17. mõistab teravalt hukka Serbia ametivõimude põhjendamatud väited, et ELi liikmesriigid osalesid valimisjärgsete meelevalduste korraldamises; peab kahetsusväärseks, et meelevaldusi on kasutatud ettekäändena ELi-vastaste juttude levitamiseks valitsevale parteile lähedal seisvates meediaväljaannetes; märgib, et pärast valimisi teatas Serbia president, et avaldab 2023. aasta lõpuks kirja „ühe suurriigi jõhkra sekkumise kohta valimistesse“, mida kunagi ei juhtunud;
18. kutsub komisjoni üles vältima mis tahes edasist Serbia suhtes rakendatavat järeleandmispoliitikat; väljendab muret selle pärast, et vaatamata arvukatele kahtlustele

valijatega seotud pettuse kohta ei ole komisjon Serbiat häälekalt kritiseerinud, ning kutsub komisjoni üles tegelema ühinemisprotsessi raames puudustega, mis kahtlusteni viisid;

19. kutsub sellega seoses komisjoni üles külmutama kõik Serbiale ühinemiseelse abi rahastamisvahendist III eraldatavad rahalised vahendid, kui Serbia ametivõimud ei soovi algatada valimistega seotud rikkumiste kohta sõltumatut rahvusvahelist uurimist või kui selle uurimise tulemused näitavad, et Serbia ametivõimud olid väidetava valimispettusega otseselt seotud;
20. kordab oma seisukohta, et ühinemisläbirääkimised Serbiaga peaksid edenema üksnes juhul, kui riik ühineb ELi Venemaa-vastaste sanktsioonidega, teeb märkimisväärseid edusamme ELiga seotud reformide elluviimisel ning rakendab täielikult ODIHRi ja Veneetsia komisjoni soovitusi;
21. nõuab tungivalt, et Serbia ametivõimud võitleksid välissekkumise ja desinformatsioonikampaaniate vastu, parandaksid jõuliselt sõltumatu ajakirjanduse kaitset ja tagaksid läbipaistva meediamaastiku;
22. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon Euroopa Ülemkogu eesistujale, komisjonile, komisjoni asepresidendile ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrgele esindajale, liikmesriikide valitsustele ja parlamentidele ning Serbia presidendile, valitsusele ja rahvusassambleele.